

ANALI Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku	Sv. 24	Str. 37-49	Osijek 2008
	Primljeno na sjednici Razreda za filološke znanosti 15. listopada 2008.		

UDK: 821.163.42-32.09Leskovar,J.
811.163.42366.58

Izvorni znanstveni rad

NIKICA MIHALJEVIĆ*
MARIJANA TOMELIĆ-ĆURLIN**

GLAGOLSKO VRIJEME I NAČIN U NOVELI *MISAO NA VJEČNOST* JANKA LESKOVARA

Sažetak

U radu se analizira novela Misao na vječnost hrvatskog autora Janka Leskovara na koju se primjenjuje metoda Haralda Weinricha predložena u djelu Tempus. Besprochene und erzählte Welt. Njegova metoda dijeli glagolska vremena na ona koja pripadaju raspravljanomu svijetu i ona koja pripadaju pripovijedanomu svijetu. Sa stajališta jezične perspektive autor smatra da književni tekst donosi određenu informaciju. Ona može biti obnovljena i anticipirana. Prva je retrospektiva, tj. informacija koja pripada tzv. nultome stupnju, a druga je predviđanje. Glagolsko vrijeme može se grupirati i prema isticanju u tekstu. Stoga se razlikuju glagolska vremena koja se pojavljuju u prvome planu te glagolska vremena koja se pojavljuju u pozadini. Nakon dobivenih rezultata, moći će se otkriti o kakvom se tekstu radi, koliki je stupanj napetosti u tekstu, kakav tip informacije većinom pruža tekst i koja je vremenska kategorija najvećim dijelom zastupljena i zašto.

Ključne riječi: budućnost, glagolsko vrijeme, pripovijedani svijet, pozadina, prošlost, prvi plan, raspravljani svijet, sadašnjost, sjećanje, zaborav

* mr. sc. Nikica Mihaljević, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Odsjek za talijanski jezik i književnost 21000 Split, Sinjska 2

**dr.sc. Marijana Tomerlić-Ćurlin, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Odsjek za hrvatski jezik i književnost, 21000 Split, Sinjska 2

Uvod

Djelo *Tempus. Besprochene und erzählte Welt* Haralda Weinricha jedno je od prvih primjera proučavanja i primjene tekstne lingvistike. U njemu se autor usredotočuje na jezične znakove i njihovu funkciju u književnom tekstu. Jezični znakovi pokazuju da pojedinim svojim obilježjima mogu znatno mijenjati književni diskurs u kojem se nalaze.

Weinrichovo istraživanje polazi od glagolskoga vremena i njegove uloge u pripisivanju izvjesnih obilježja nekom književnom tekstu. Autor u tome djelu analizira glagolska vremena i načine te njihovu ulogu u književnom tekstu. Kod Weinricha termin glagolsko vrijeme uključuje i glagolske načine. Stoga će u daljnjem tekstu navedenim biti obuhvaćeno oboje. Naime, prema Weinrichu, glagolska vremena imaju određena obilježja na temelju kojih ih se može grupirati. Svaka od grupa pridavat će tekstu obilježje koje će ga izdvojiti kao jedinstveno. Iz navedenoga proizlazi da autor analizira ona glagolska vremena koja mogu pokazati određena stilistička obilježja teksta.

Definiranje korpusa

U ovome radu istraživanje se provodi na noveli *Misao na vječnost* hrvatskog autora Janka Leskovara (1861. – 1949.). Riječ je o autoru koji je svojim romanima i pripovijestima naznačio razvoj hrvatske moderne psihološke proze. Zadiranjem u izvanvremenske, izvanprostorne, univerzalne, općeljudske teme oblikovao je svoje junake iznutra, prikazujući njihova stanje, sudbine, njihovo osjećanje života.

B. Donat ističe da su ideje A. Schopenhauera, M. Stirnera i F. Nietzschea imale veliki utjecaj na hrvatsku književnost 90-ih godina prošloga stoljeća, pa među ostalima i na Janka Leskovara (Donat, 1975:31-32). Slom ideala i ideja novovjekovne znanosti raspirili su sumnju u čovjeka, njegovu moć i sve ono što ga okružuje. Stoga će nepovjerenje u stvarnost odvesti glavnoga junaka novele *Misao na vječnost*, Đuru Martića, u ludilo.

B. Donat ističe: “Misao na vječnost i na prošlost (to su u interpretaciji Leskovara sinonimi), pokušaji rekapituliranja životnih postupaka i ranijih odluka, i življenja u sadašnjosti, djelatno izjedaju njegove junake i oni se zato uvlače u vlastite tlapnje. Od tlapnji pa do ludila samo je jedan korak, a njegov junak Đuro Martić ga je konačno zakoračio. Kroz ludilo on se vinuo prema vječnosti, prema svemiru gdje je sve zapisano i sve određeno, pa tako i njegova krivnja za grijeh koji mora ispaštati. Slučaj je apstraktan, ali Martićeva sudbina je konkretna jer on postaje žrtvom vlastitog fikcije, ali i jednog, za hrvatsku književnost na prijelomu stoljeća, karakterističnog stava” (Donat, 1975:32).

Novelu *Misao na vječnost* priča ekstradijegetski pripovjedač. Priča je to o Đuri Martiću i njegovom pokušaju prilagodbe u društvo na kraju 19. stoljeća. On je slabić kojega određuje bespomoćnost i nemoć. Okrenut je prošlosti bez ikakve perspektive. Njegovo neuklapanje u društvo mučan je pokušaj “sklapanja nesklopivoga” i od samoga početka taj je pokušaj osuđen na neuspjeh. Njegov je odnos s vanjskim svijetom samo djelomičan jer on i dalje nastavlja živjeti u svijetu koji se sam stvorio, izoliran od svega što oko njega postoji. Na kraju novele on pada u ludilo i time završava njegov pokušaj da se prilagodi vanjskome svijetu.

Đuro je učitelj koji radi u školi. Njegovi susreti s učenicima predstavljaju i njemu i učenicima mučenje. Kada bi bio u učionici, postajao bi nervozan, vrijeđao bi djecu, vukao ih za kosu...:

“Djeci bijaše dobar, no često bi ga spopala neka čama kojoj nije znao uzroka ni imena, a te čame ne bi se mogao otresti za čitava poučavanja. Da smije, najbolje bi bilo da tada djecu pošalje kući, no to ne ide. U takvom stanju nije znao uzdržati mira u školi, bijaše nestrpljiv, razdražljiv, pa bi znao koje dijete nazvati magaretom, bukvom – ili bi ga ščepao i za uho i za kosu” (Leskovar, 1975:97).

Nakon takvoga bi se ponašanja pokajao, ali ipak se nikako nije mogao promijeniti. Njegov će se život dodatno zakomplicirati kada počne sanjati čudne snove, svoje odavno umrle prijatelje koji će ga pokušavati uvjeriti da su još živi. Od tada će snovi početi remetiti njegovu ionaku već narušenu stvarnost:

“I činjaše mu se da je to prava istina, pa kad je jednom iza take sanje ustao, toliko se smutio, da nije znao dokud seže san, dokud život. Bilo mu je kao da je negdje sanjao da su mu prijatelji pomrli i da je u snu čitao tu vijest u svom pedagoškom listu. Ipak pođe da potraži onaj broj pedagoškog lista, no ne nađe ga” (Leskovar, 1975:98-99).

Njegovi su snovi povratak u prošlost i upravo će oni odvući protagonista u ludilo iz kojega se više nikada neće vratiti u normalno stanje. Njegovo je duševno stanje narušeno. Čak ni susret s jednom mladom ženom neće mu pomoći. Naime, upravo će ona biti ta koja će predosjetiti njegovu tragičnu sudbinu.

Analiza Leskovarove novele prema Weinrichovom modelu

Novela sadržava 204 retka te 373 primjera pojedinih glagolskih vremena. Čak se u jednome retku mogu pojaviti dva različita glagolska vremena.

S obzirom na učestalost glagolskih vremena, u analiziranoj noveli proizlazi:

1. perfekt: **122** primjer: “su izbile” (Leskovar, 1975 : 97), “žalio je” (Leskovar, 1975 : 97);

2. prezent: **89** primjer: “ne kašljuca” (Leskovar, 1975 : 97),
“vrši” (Leskovar, 1975 : 97);
3. imperfekt: **47** primjer: “bijaše” (Leskovar, 1975 : 97),
“udisaše” (Leskovar, 1975 : 99);
4. aorist: **20** primjer: “potekoše” (Leskovar, 1975 : 101),
“udaraše” (Leskovar, 1975 : 102);
5. kondicional I.: **18** primjer: “bi ščepao” (Leskovar, 1975 : 97), “bi
spopala” (Leskovar, 1975 : 97);
6. futur: **17** primjer: “će raspraviti” (Leskovar, 1975 : 98),
“će biti” (Leskovar, 1975 : 98);
7. pluskvamperfekt I.: **0** primjer: /
8. kondicional II.: **0** primjer: /

U djelu *Tempus. Besprochene und erzählte Welt* H. Weinrich dijeli glagolska vremena u dvije grupe: u vremena raspravljanoga svijeta (I. grupa) i u vremena pripovijedanoga svijeta (II. grupa). Ovisno o tome koju će grupu pripovjedač koristiti u tekstu, slušatelj će znati razlučiti na koji način mora primiti informaciju dobivenu od pripovjedača.

“Kada se govornik koristi glagolskim vremenima II. grupe, slušatelj zna da informaciju mora primiti kao pripovijest. On, naprotiv, ne zna da informacija mora upućivati na nešto što je prošlo...” (Weinrich, 1989:192).

Na prvi pogled može začuditi činjenica da se u noveli *Misao na vječnost* ne pojavljuju glagolska vremena pripovijedanoga svijeta, kondicional II. i pluskvamperfekt I. Osim toga, uočava se prevlast perfekta i prezenta u noveli u usporedbi s drugim glagolskim vremenima. Prema tome, radi se o dominantnoj učestalosti pojavljivanja vremena raspravljanoga svijeta. Prisutnost perfekta i prezenta više je nego dvaput veća u odnosu na ostala glagolska vremena. Perfekt se, nadalje, pojavljuje kao vrijeme kojim počinje i završava novela. Taj bi podatak mogao značiti da su sva protagonistova razmišljanja okrenuta prošlosti i da njegova prošlost ujedno postaje njegova sadašnjost i budućnost. Ta će se činjenica potkrijepiti rezultatima analize.

Vremena raspravljanoga svijeta (I. grupa) u ovoj su noveli prezent, perfekt i futur dok su vremena pripovijedanoga svijeta (II. grupa) imperfekt, aorist, pluskvamperfekt I., kondicional I. i kondicional II. Kako je već gore rečeno, pokazalo se da u Leskovarovoj noveli prevladavaju vremena raspravljanoga svijeta. To znači da tekst ima raspravljajući, a ne pripovjedni karakter. Diskurs novele sadrži

čak 228 primjera vremena raspravljanoga svijeta (I. grupe) te samo 85 primjera vremena pripovijedanoga svijeta (II. grupe). Iz toga proizlazi da je odnos između te dvije grupe glagolskih vremena 2,6 : 1 u korist vremena I. grupe. Prema Weinrichu, značajnija prisutnost vremena raspravljanoga svijeta upućivat će na prisutnost napetosti u pripovijesti. Dominantnost vremena I. grupe bit će u suprotnosti s Weinrichovom tvrdnjom da se u novelama većinom pojavljuju vremena II. grupe, a u dramama vremena I. grupe (Weinrich, 1989). Iz analize proizlazi da se glagolska vremena u analiziranoj noveli pojavljuju većinom u trećem licu jednine, odnosno da se radi o heterodijegetskom pripovjedaču.

H. Weinrich govori i o vrsti informacije koju tekst pruža čitatelju sa stajališta jezične perspektive. Naglašavajući razlike unutar vremenskoga sustava, on razlikuje obnovljenu informaciju (retrospektivu) od anticipirane informacije (predviđanja) (Weinrich, 1978). Obje grupe, i grupa vremena raspravljanoga svijeta (I. grupa), kao i grupa vremena pripovijedanoga svijeta (II. grupa), sadržavaju i ona vremena koja pripadaju tzv. nultome stupnju unutar jezične perspektive.

U grupi vremena raspravljanoga svijeta u Leskovarovoju noveli pod tzv. nulti stupanj pripada prezent dok u grupu vremena pripovijedanoga svijeta nulti stupanj zauzima imperfekt i/ili aorist. Obnovljenu će informaciju od glagolskih vremena raspravljanoga svijeta pružiti perfekt dok će futur pružiti anticipiranu informaciju. U grupi vremena pripovijedanoga svijeta u hrvatskom jeziku obnovljenu informaciju imat će pluskvamperfekt I., dok će kondicional I. i II. imati anticipiranu informaciju. Pluskvamperfekt I. i kondicional II. ne pojavljuju se u noveli *Misao na vječnost*. Stoga se može zaključiti da će se radnja odvijati samo u grupi vremena raspravljanoga svijeta. Tek u manjoj mjeri bit će potrebna retrospektivna informacija koju mogu pružiti vremena pripovijedanoga svijeta.

U analiziranoj noveli učestalost je glagolskih vremena prema jezičnoj perspektivi sljedeća:

Tablica 1

	Vremena raspravljanoga svijeta	Vremena pripovijedanoga svijeta
obnovljena informacija	122	0
nulti stupanj	89	67
anticipirana informacija	17	18

Iz tablice proizlazi da su unutar grupe vremena raspravljanoga svijeta najčešća glagolska vremena koja čitatelju pružaju obnovljenu informaciju dok su u grupi vremena pripovijedanoga svijeta najčešća glagolska vremena koja se nalaze na tzv. nultome stupnju.

Tablica 1 pokazuje da vremena raspravljanoga svijeta većim dijelom donose obnovljenu informaciju nego anticipiranu informaciju (odnos 18 : 5). U grupi vremena pripovijedanoga svijeta glagolska se vremena na nultome stupnju odnose prema glagolskim vremenima koji sadržavaju anticipiranu informaciju u odnosu 3,7 : 1. Čini se kao da autor želi zbuniti čitatelja i reći mu da je u nekim dijelovima novele u kojima su većim dijelom zastupljena glagolska vremena raspravljanoga svijeta, najvažnija obnovljena informacija. Time autor želi usmjeriti pozornost čitatelja prema prošlosti lika, odnosno prema proteklom/prošlom vremenu novele.

S druge strane, kako su u grupi glagolskih vremena pripovijedanoga svijeta najbrojnija vremena koja se nalaze na nultome stupnju, čini se kao da se pripovjedna napetost smanjuje kada se radnja novele odvija u sadašnjosti lika. I zaista, najnapetiji dio diskursa bio bi onaj koji se odnosi na prošlost protagonista jer predstavlja onaj dio prostora u kojem se lik mora “kretati” kako bi se mogao uputiti prema budućnosti.

Govoreći o isticanju u proznim sastavcima, Weinrich razlikuje dvije vrste “pripovijedanja”: pripovijedanje u pozadini i pripovijedanje u prvome planu.

Weinrich ističe da kada se čitatelj nalazi “unutar” pripovijedanja u pozadini dobiva veliku količinu informacija koje mu omogućavaju orijentaciju na sceni. [...] To su većinom opisi, objašnjenja (ilustracije), događaji koji se odnose na sporedne likove, naznake i opisi mjesta, mišljenja, opažanja, itd. Pripovijedanje u prvome planu za Weinricha je sasvim drukčije. Ono je puno kraće i sadržava puno važnije elemente. Ono se može definirati “kao legitimni sažetak pripovijesti” (Weinrich, 1978:159). Vremena u pozadini Leskovarove novele jesu imperfekt i aorist dok su vremena u prvome planu prezent i perfekt. U kakvome se međusobnom odnosu nalaze glagolska vremena smještena u pozadini diskursa i glagolska vremena koja se nalaze u prvome planu, bit će pokazano u jednoj od sljedećih tablica.

Pod terminom “prijelaz” Weinrich podrazumijeva “prijelaz od jednog obilježja prema drugome unutar odvijanja linearnoga razvoja u tekstu” (Weinrich, 1978 : 218).

Što se tiče prijelaza od jednoga glagolskoga vremena do drugoga, novela ima 372 vremenska prijelaza. I početni vremenski prijelaz (prva rečenica novele), kao i završni (posljednja rečenica novele) heterogeni su. U prvoj rečenici novele odvija se prijelaz od perfketa u imperfekt dok je u posljednjoj rečenici prisutan prijelaz od imperfekta u perfekt. Tako novela i počinje i završava perfektom.

Kako bi se pokazalo kakve se sve grupacije mogu dobiti analizirajući i grupirajući glagolska vremena, koriste se tablice. U njima su vodoravno raspoređena vremena od kojih se polazi u prijelazu od jednoga prema drugome glagolskome vremenu unutar odvijanja linearnoga razvoja u tekstu. Okomito

su raspoređena ona glagolska vremena prema kojima se ostvaruje taj prijelaz u tekstu.

Tablica 2

	O	perfekt	prezent	futur	kondicion. II.	kondicion. I.	pluskvmpf. I.	pluskvmpf. II.	imperfekt	aorist
O										
perfekt		59	30	6		5			19	4
prezent		29	82	4		7			18	4
futur		4	8	5						
kondicion. II.										
kondicion. I.		5	7			5			3	1
pluskvmpf. I.										
pluskvmpf. II.										
imperfekt		18	10	2		4			19	2
aorist		3	7						1	1

Tablica 2 prikazuje glagolska vremena grupirana prema isticanju (isticanje može biti isticanje u prvome planu ili isticanje u pozadini):

Navode se četiri tipa prijelaza:

1) pozadina ↔ pozadina

(aorist ↔ aorist, aorist ↔ imperfekt, imperfekt ↔ aorist, imperfekt ↔ imperfekt);

Primjeri iz novele: “povenuše” (Leskovar, 1975 : 97) ↔ “se utanjiše” (Leskovar, 1975 : 97), “se vraćаше” (Leskovar, 1975 : 98) ↔ “se sastajаше” (Leskovar, 1975 : 98), “potekoše” (Leskovar, 1975 : 103) ↔ “bijaše” (Leskovar, 1975 : 103).

2) prvi plan ↔ prvi plan

(perfekt ↔ perfekt, perfekt ↔ prezent, prezent ↔ perfekt, prezent ↔ prezent);

Primjeri iz novele: “nije se osjećao” (Leskovar, 1975 : 97) ↔ “su mu izbile” (Leskovar, 1975 : 97), “leži” (Leskovar, 1975 : 102) ↔ “bulji” (Leskovar, 1975 : 102), “je čula” (Leskovar, 1975 : 102) ↔ “živi” (Leskovar, 1975 : 102), “je” (Leskovar, 1975 : 97) ↔ “nije ćutio” (Leskovar, 1975 : 97).

3) pozadina → prvi plan

(aorist → perfekt, aorist → prezent, imperfekt → perfekt, imperfekt → prezent);

Primjeri iz novele: “pjevaše” (Leskovar, 1975 : 103) → “je poludio” (Leskovar, 1975 : 013), “činjaše se” (Leskovar, 1975 : 98) → “je” (Leskovar, 1975 : 98), “probljediše” (Leskovar, 1975 : 97) → “ne kašljuca” (Leskovar, 1975 : 97).

4) prvi plan → pozadina

(prezent → aorist, prezent → imperfekt, perfekt → aorist, perfekt → imperfekt);

Primjeri iz novele: “htjede” (Leskovar, 1975 : 101) → “ne bijaše” (Leskovar, 1975 : 101), “je bio” (Leskovar, 1975 : 99) → “udisaše” (Leskovar, 1975 : 99).

Kako se u svakoj pripovijesti dijelovi diskursa u pozadini i dijelovi diskursa u prvome planu razlikuju, nemoguće je očekivati da se u svakoj pripovijesti pronađu svi navedeni prijelazi.

Prva dva prijelaza (**pozadina ↔ pozadina i prvi plan ↔ prvi plan**) predstavljaju, prema Weinrichu, **homogene** prijelaze dok se druga dva prijelaza (**pozadina → prvi plan i prvi plan → pozadina**) definiraju kao **heterogeni** prijelazi.

U Leskovarovoј su noveli homogeni prijelazi (u tablici su osjenčeni svjetlijom bojom) brojniji u odnosu na heterogene prijelaze (u tablici su osjenčeni tamnijom bojom).

Homogeni se prijelazi pojavljuju 223 puta, a heterogeni tek 83. Prikazan omjerom taj podatak iznosi 2,6 : 1 u korist homogenih prijelaza. Podatak da su u noveli brojniji homogeni prijelazi otkrit će prevlast istoga tipa pripovijedanja u tekstu, bilo to pripovijedanje u prvome planu ili pripovijedanje u pozadini.

Navodi se analiza glagolskih vremena prema jezičnoj perspektivi (razlikuju se tri stupnja: obnovljena informacija/nulti stupanj/anticipirana informacija):

Kod analize glagolskih vremena prema jezičnoj perspektivi homogenima se nazivaju prijelazi tipa:

1) nulti stupanj ↔ nulti stupanj

(prezent ↔ prezent, imperfekt ↔ imperfekt, aorist ↔ aorist, imperfekt ↔ aorist, aorist ↔ imperfekt);

Primjeri iz novele: “ne kašljuca” (Leskovar, 1975 : 97) ↔ “vrši” (Leskovar, 1975 : 97), “bijaše” (Leskovar, 1975 : 98) ↔ “činjaše” (Leskovar, 1975 : 98), “bijaše” (Leskovar, 1975 : 99) ↔ “se ljeskahu” (Leskovar, 1975 : 99).

2) obnovljena informacija ↔ obnovljena informacija

(perfekt ↔ perfekt) (pluskvamperfekt I. se ne pojavljuje u noveli);

Primjer iz novele: “je žudio” (Leskovar, 1975 : 98) ↔ “su donosile” (Leskovar, 1975 : 98).

3) anticipirana informacija ↔ anticipirana informacija

(futur ↔ futur, kondicional I. ↔ kondicional I.);

Primjeri iz novele: “neće vidjeti” (Leskovar, 1975 : 102) ↔ “će gledati” (Leskovar, 1975 : 102), “bi znao” (Leskovar, 1975 : 97) ↔ “bi ščepao” (Leskovar, 1975 : 97).

Tablica 3

	O	perfekt	prezent	futur	kondicion. II.	kondicion. I.	pluskvmpf. I.	pluskvmpf. II.	imperfekt	aorist
O										
perfekt		59	30	6		5			19	4
prezent		29	82	4		7			18	4
futur		4	8	5						
kondicion. II.										
kondicion. I.		5	7			5			3	1
pluskvmpf. I.										
pluskvmpf. II.										
imperfekt		18	10	2		4			19	2
aorist		3	7						1	1

Homogeni su prijelazi u **Tablici 3** osjenčeni. U analiziranoj se noveli pojavljuju 174 puta.

Prema tome, homogeni se prijelazi u analiziranoj noveli pojavljuju:

1) nulti stupanj ↔ nulti stupanj : 105

2) obnovljena informacija ↔ obnovljena informacija : 59

3) anticipirana informacija ↔ anticipirana informacija : 10

Heterogeni se prijelazi u analiziranoj noveli pojavljuju 190 puta.

Dominantnost heterogenih prijelaza značit će da se pripovijedanje u Leskovarovo noveli uglavnom izmjenjuje od jednoga k drugom glagolskom vremenu bez da se pripovijedanje duže zadržava na jednom vremenskom stupnju. Taj podatak pridonosi naglašavanju živosti u noveli.

U grupi homogenih prijelaza, većina je prijelaza tipa nulti stupanj ↔ nulti stupanj što znači da protagonist proživljava svoju prošlost u sadašnjosti. Sadašnjost predstavlja jedini “prostor” u kojem se lik u noveli može kretati.

Dominantnost prijelaza tipa obnovljena informacija ↔ obnovljena informacija pred prijelazima tipa anticipirana informacija ↔ anticipirana informacija potvrđuje distanciranost lika od budućnosti i njegovu usmjerenost prema prošlosti.

Navodi se analiza glagolskih vremena s gledišta jezičnoga stava (raspravljati/pripovijedati):

Tablica 4

	O	perfekt	prezent	futur	kondicion. II.	kondicion. I.	pluskvmpf. I.	pluskvmpf. II.	imperfekt	aorist
O										
perfekt		59	30	6		5			19	4
prezent		29	82	4		7			18	4
futur		4	8	5						
kondicion. II.										
kondicion. I.		5	7			5			3	1
pluskvmpf. I.										

Prema prikazanim podacima u tablici, mogu se razlikovati homogeni prijelazi unutar grupe vremena raspravljanoga svijeta (u tablici su osjenčeni svjetlijom bojom) ili homogeni prijelazi unutar grupe vremena pripovijedanoga svijeta (u tablici su osjenčeni tamnijom bojom) od heterogenih prijelaza kod kojih se pripovijedanje pomiče iz grupe vremena pripovijedanoga svijeta u grupu vremena raspravljanoga svijeta i obrnuto.

Rezultati analize novele pokazuju:

- 1) homogeni prijelazi unutar grupe vremena raspravljanoga svijeta : **227**
 Primjeri iz novele: “ne kašljuca” (Leskovar, 1975 : 97) ↔ “vrši” (Leskovar, 1975 : 97), “je žudio” (Leskovar, 1975 : 98) ↔ “su donosile” (Leskovar, 1975 : 98), “neće vidjeti” (Leskovar, 1975 : 102) ↔ “će gledati” (Leskovar, 1975 : 102).
- 2) homogeni prijelazi unutar grupe vremena pripovijedanoga svijeta : **36**
 Primjeri iz novele: “bijaše” (Leskovar, 1975 : 98) ↔ “činjaše” (Leskovar, 1975 : 98), “bi znao” (Leskovar, 1975 : 98) ↔ “bi rekao” (Leskovar, 1975 : 98).
- 3) heterogeni prijelazi iz grupe vremena raspravljanoga svijeta u grupu vremena pripovijedanoga svijeta : **52**
 Primjeri iz novele: “htjede” (Leskovar, 1975 : 101) → “ne bijaše” (Leskovar, 1975 : 101), “je” (Leskovar, 1975 : 101) → “se ne bi bacio” (Leskovar, 1975 : 101), “ne mogu” (Leskovar, 1975 : 101) → “potekoše” (Leskovar, 1975 : 101), “je pomislila” (Leskovar, 1975 : 102) → “bi tetošila” (Leskovar, 1975 : 102).
- 4) heterogeni prijelazi iz grupe vremena pripovijedanoga svijeta u grupu vremena raspravljanoga svijeta : **57**
 Primjeri iz novele: “si pjevuckaše” (Leskovar, 1975 : 99) → “je” (Leskovar, 1975 : 99), “pjevaše” (Leskovar, 1975 : 103) → “je poludio” (Lesko-

var, 1975 : 103), “bijaše” (Leskovar, 1975 : 101) → “otvore se” (Leskovar, 1975 : 101).

Zaključak

Od ukupnoga broja vremenskih prijelaza novele proizlazi podatak da se 227 homogenih prijelaza ostvaruje u grupi vremena raspravljanoga svijeta, a tek 36 homogenih prijelaza u grupi vremena pripovijedanoga svijeta. Taj podatak upućuje na izrazitu dominantnost prijelaza u grupi vremena raspravljanoga svijeta, što otkriva nedovoljno literaran karakter novele te naglašenu napetost koja vlada u diskursu. U cjelokupnome broju radi se o 263 homogena prijelaza i 109 heterogenih prijelaza. To znači da se u Leskovarovo noveli homogeni prijelazi pojavljuju čak 2,4 puta više od heterogenih prijelaza. Taj će podatak potvrditi jednoličnost diskursa novele.

Činjenica da su heterogeni prijelazi iz grupe vremena pripovijedanoga svijeta u grupu vremena raspravljanoga svijeta brojniji nego prijelazi iz grupe vremena raspravljanoga svijeta u grupu vremena pripovijedanoga svijeta, potvrdit će da je autorova namjera bila većim dijelom tumačiti novelu nego je pričati ili opisivati. To će otkriti esejistički karakter same novele, a ujedno će i značiti da se od čitatelja traži “aktivniji” stav u odnosu prema pripovijesti. Može se zaključiti da Leskovarova novela pokazuje aktivan i zahtjevan karakter u odnosu prema čitatelju.

S druge strane, Leskovarova novela počinje i završava perfektom. Taj podatak daje odgovor na pitanje zašto je autorova namjera tumačiti (u diskursu nisu važna zbivanja nego mentalni proces koji se odvija u mislima lika). Prema tome, u noveli je malo zbivanja. Najvažniji događaj u noveli istaknut je posljednjom rečenicom koja glasi “Đuro je Martić poludio”. U navedenoj rečenici autor koristi perfekt čime se još jednom potvrđuje da perfekt funkcionira kao najznačajnije vrijeme u noveli. Drugim riječima, u ovoj je noveli najvažniji onaj dio diskursa koji donosi obnovljenu informaciju.

Iz cjelokupnog istraživanja proizlazi da u noveli *Misao na vječnost* nije predviđeno prikazivanje ni razmatranje budućnosti. Autor o tome ne daje nikakvih naznaka. Stoga je jasno zašto Leskovarov protagonist mora poludjeti. Iz pripovjedne strukture novele ne proizlazi nikakva mogućnost nastavka života u budućnosti pa je njegova tragična sudbina neizbježna. Neće se dogoditi ni protagonistovo mirenje s prošlošću. Vrijeme se novele zaustavilo u prošlosti, a druge dvije vremenske kategorije, sadašnjost i budućnost, postaju “izbrisane” iz diskursa.

Dakle, rezultati analize glagolskih vremena u noveli *Misao na vječnost* potvrdili su činjenicu da u slučaju Leskovarova lika čitatelj ne može biti optimist. Za Đuru Martića nema nade; njegovo će se ludilo pretočiti u sjećanja iz prošlosti.

Literatura

1. Bonomi, A., Zucchi, A. (2001): *Tempo e linguaggio. Introduzione alla semantica del tempo e dell'aspetto verbale*. Milano, Mondadori
2. De Beaugrande, R.-A., Dressler, W. U. (1994): *Introduzione alla linguistica testuale*. Bologna, il Mulino
3. Caillois, R. (1984): *Nel cuore del fantastico*. Milano, Feltrinelli
4. Ceserani, R. (1996): *Il fantastico*. Bologna, il Mulino
5. Donat, B. (1975): *Stotinu godina fantastičnoga u hrvatskoj prozi*. U: Donat, B., Zidić, I. (ur.), *Antologija hrvatske fantastične proze i slikarstva*, Zagreb, Liber, 7-56
6. Farnetti, M. (1995): *Geografia, storia e poetiche del fantastico*. Firenze, Leo S. Olschki editore
7. Glovacki-Bernardi, Z. (1990): *O tekstu*. Zagreb, Školska knjiga
8. Glovacki-Bernardi, Z. (2001): *Uvod u lingvistiku*. Zagreb, Školska knjiga
9. Jackson, R. (1986): *Il fantastico. La letteratura della trasgressione*. Napoli, Tullio Pironti editore
10. Lazzarin, S. (2000): *Il modo fantastico*. Roma – Bari, Laterza&Figli
11. Leskovar, J. (1975): *Misao na vječnost*. U: Donat, B., Zidić, I. (ur.), *Antologija hrvatske fantastične proze i slikarstva*, Zagreb, Liber, 97-103
12. Pavičić, J. (2000): *Hrvaski fantastičari*. Zagreb, Zavod za znanost o književnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
13. Pogačnik, J. (2001): *Prodavaonica tajni. Izbor iz hrvatske fantastične proze*. Zagreb, Znanje
14. Rabkin, E. S. (1976): *The fantastic in literature*. Princeton, New Jersey, Princeton University Press
15. Ricoeur, P. (1986): *Tempo e racconto*. vol. I. Milano, Jaca Book
16. Ricoeur, P. (2003): *La memoria, la storia, l'oblio*. Milano, Cortina
17. Silić, J. (1984): *Od rečenice do teksta. Teoretsko-metodološke pretpostavke nadrečeničnog jedinstva*. Zagreb, Sveučilišna naklada Liber
18. Solmi, S. (1978): *Saggi sul fantastico: dall'antichità alle prospettive del futuro*. Torino, Einaudi
19. Sović, I. (1982): *Jezik Janka Leskovara*. Zagreb, Školska knjiga
20. Velčić, M. (1987): *Uvod u lingvistiku teksta*. Zagreb, Školska knjiga
21. Verlato, M. (1995): *Avviamento alla linguistica del testo*. Padova, Unipress
22. Weinrich, H. (1978): *Tempus. Le funzioni dei tempi nel testo*. Bologna, il Mulino
23. Weinrich, H. (1989): *Glagolsko vrijeme. Raspravljani i pripovijedani svijet*. U: Kramarić, Z. (ur.), *Uvod u naratologiju*: Osijek, Izdavački centar Revija, Radničko sveučilište Božidar Maslarić

24. Weinrich, H. (1999): *Lete. Arte e critica dell'oblio*. Bologna, il Mulino
25. Weinrich, H., (1988): *Lingua e linguaggio nei testi*. Milano, Feltrinelli

TENSE AND VERBAL MOOD IN THE SHORT STORY „REFLECTIVE ETERNITY“ BY JANKO LESKOVAR

Summary

The paper analyses the short story *A thought of eternity* by the Croatian author Janko Leskovar applying the method that was proposed by Harald Weinrich in his study *Tempus. Besprochene und erzählte Welt*. The author analyses the category of tense and its role in a literary text. He studies the category of tense by dividing the results in two groups: verbs which belong to a debative world and verbs which belong to a narrative world. From the linguistic perspective, the author differentiates three levels: restored information (retrospective), zero-level, anticipated information (prediction). Tenses can also be divided into groups according to the emphasis in the text: it can be placed in the foreground or in the background of the short story. According to the results obtained, it will be possible to discover some stylistic particularities of the text.

Keywords: future, tense, debative world, background, past, foreground, future, narrative world, present, remembrance, oblivion

